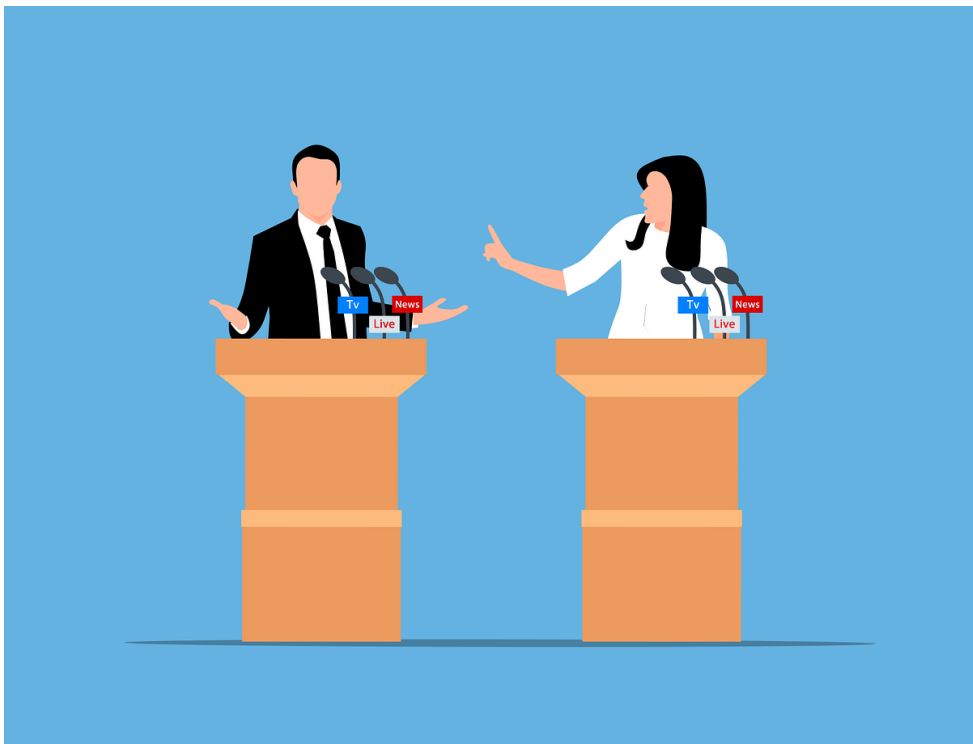

Råd og vink

for skriftlig dansk på stx 2024

Råd og vink præciserer, kommenterer, uddyber og giver anbefalinger vedrørende de skriftlige eksamenssat, men indfører ikke nye bindende krav. Rapporten henvender sig til dansklærere og skriftlige censorer, men elever kan også læse med.

Råd og vink er skrevet af Anders Nielstrup, formand for opgavekommissionen, og godkendt af Nicolai Rekke Eriksen, fagkonsulent.

Indhold

Indledning	2
Årets sæt	2
Censorenes feedback	5
Overbevis nogen!	8

Indledning

Den 24. maj 2024 aflagde knap 25.000 stx-elever deres obligatoriske eksamen i skriftlig dansk. Selvom langt de fleste elever efterhånden nok er blevet nogenlunde fortrolige med at bruge kunstigt intelligente chatbots i al almindelighed, har det heldigvis ikke ført til en stigning i formodninger om snyd ved eksamen. Det skyldes sandsynligvis både den udbredte implementering af ExamCookie ude på skolerne, og at ingen af de forskellige chatbots endnu overhovedet er i stand til at løse de stillede opgaver. De formår ikke at simulere artikler, hvori en danskfagligt trænet og personligt engagement elev forholder sig til et emne på baggrund af det givne tekstmateriale.

”Råd og vink” tager som altid afsæt i de overvejelser, censorerne har meldt tilbage efter deres voteringer i juni, men har denne gang særligt fokus på den debatterende artikel, fordi denne skrivegenre er anledning til flest bemærkninger.

Årets sæt

Årets eksamenssæt kan findes [her](#).

Danskfagets litterære, sproglige og mediemæssige perspektiver optræder med forskellig vægt i eksamenssættene fra år til år. I år var det litterære især repræsenteret i opgave 2, 3 og 5, det sproglige især i opgave 1 og 2, og det mediemæssige især i opgave 1 og 5. De overordnede spørgsmål, eleverne blev bedt om at forholde sig til, var disse: Hvordan kan man formidle videnskabelig viden? Hvordan kan ægteskabet fremstilles i litteratur? Hvilke ligheder og forskelle er der mellem skønlitteratur skrevet af henholdsvis en kunstig og en menneskelig intelligens? Påvirker sociale medier vores opfattelse af virkeligheden? Hvordan kan fantastisk litteratur bidrage til forståelse af noget i den virkelige verden?

Hvordan eksaminanderne fordelte sig på de forskellige opgaver, og hvordan karaktererne blev fordelt, kan ses i [eksamensstatistikken](#).

Populærvidenskabelig formidling

Skriv en analyserende artikel, hvor du undersøger virkemidler i populærvidenskabelig formidling. I din artikel skal du analysere, fortolke og vurdere uddraget af dokumentaren *Historien om menneskehjernen - Begyndelsen* (tekst 1a).

I din undersøgelse skal du anvende relevante tekstnedslag (gerne i form af screenshots) og særligt fokusere på:

- at analysere og fortolke *Historien om menneskehjernen - Begyndelsen* (tekst 1a), herunder de virkemidler, der anvendes i formidlingen af videnskabelig viden til en bred modtagergruppe.
- at vurdere, i hvilken grad formidlingen er vellykket. Inddrag i den forbindelse *Faktaboks: Tre krav til populærvidenskabelig formidling* (tekst 1b).
- at formidle din forståelse af dokumentaren klart for din læser med en fokuseret indledning og en nuanceret afslutning.

Ægteskabet

Skriv en analyserende artikel, hvor du undersøger fortællinger, der fremstiller ægteskabet. I din artikel skal du analysere, fortolke og perspektivere novellen *Uheldig* (tekst 2).

I din undersøgelse skal du anvende relevante tekstnedslag og særligt fokusere på:

- at analysere og fortolke novellen, herunder kompositionen, fortælleren og fremstillingen af forholdet mellem de to hovedpersoner.
- at perspektivere litteraturhistorisk og/eller tematisk.
- at formidle din tekstforståelse klart for din læser med en fokuseret indledning og en nuanceret afslutning.

Litteraturens sprog

Skriv en analyserende artikel, hvor du undersøger sproglige og stilistiske ligheder og forskelle i skønlitteratur skrevet af henholdsvis en menneskelig intelligens og en kunstig intelligens.

I din artikel skal du analysere og fortolke indledningen i Herman Bangs novelle *Foran Alteret* (tekst 3a) samt to fortsættelser skrevet af henholdsvis en kunstig intelligens (tekst 3b) og af Herman Bang selv (tekst 3c).

I din undersøgelse skal du anvende relevante tekstnedslag og særligt fokusere på:

- at analysere teksternes sproglige og stilistiske træk. Kom fx ind på tegnsætning, ordvalg, sætningskonstruktion, billedsprog og fremstillingsformer.
- at fortolke effekten af de sproglige og stilistiske træk, der karakteriserer teksterne.
- at formidle din tekstforståelse klart for din læser med en fokuseret indledning og en nuanceret afslutning.

Sociale medier og opfattelsen af virkeligheden

Skriv en debatterende artikel, hvor du undersøger, om sociale medier påvirker den måde, man opfatter virkeligheden. I din artikel skal du diskutere og debattere emnet ved bl.a. at inddrage *Halvdelen af unge piger er ikke glade for den, de er. Måske findes grunden hertil på TikTok* (tekst 4a) og *Jeg bruger mange timer på sociale medier - det kan jeg ikke se noget problem i* (tekst 4b).

I din undersøgelse skal du særligt fokusere på:

- at diskutere og debattere, om sociale medier påvirker den måde, man opfatter virkeligheden, idet du bl.a. inddrager hovedsynspunkter og argumenter fra *Halvdelen af unge piger er ikke glade for den, de er. Måske findes grunden hertil på TikTok* (tekst 4a) og *Jeg bruger mange timer på sociale medier - det kan jeg ikke se noget problem i* (tekst 4b).
- at underbygge dine synspunkter ved at inddrage konkrete eksempler på, hvordan kommunikation på sociale medier kan foregå. Inddrag i den forbindelse relevant danskfaglig viden.
- at præsentere emnet gennem en fokuseret indledning og diskussion og forsøge at overbevise din læser gennem en stærk og velgennemtænkt argumentation med en afslutning, der markerer dit synspunkt.

Fantastisk litteratur

Skriv en reflekterende artikel, hvor du undersøger, hvordan fantastisk litteratur kan bidrage til en forståelse af noget i den virkelige verden.

I din artikel skal du inddrage *Fantasy minder os om, at det hele faktisk er noget, vi har fundet på* (tekst 5a) og *Brødrene Grimm kan ruste mine børn til livets opgaver* (tekst 5b) og gå i dybden med mindst en af følgende tekster: *Bidronningen* (tekst 5c) og *Harry Potter og De Vises Sten* (tekst 5d).

I din undersøgelse skal du særligt fokusere på:

- at reflektere over, hvordan fantastisk litteratur kan bidrage til en forståelse af noget i den virkelige verden. Du kan i dine refleksioner fx komme ind på genretræk, karakterfremstilling, symboler, konflikter og værdier. Du skal inddrage pointer fra *Fantasy minder os om, at det hele faktisk er noget, vi har fundet på* (tekst 5a) og *Brødrene Grimm kan ruste mine børn til livets opgaver* (tekst 5b).
- at inddrage og gå i dybden med mindst én af teksterne *Bidronningen* (tekst 5c) og *Harry Potter og De Vises Sten* (tekst 5d). Du må gerne inddrage et eller flere andre litterære eksempler.
- at skrive dialogisk og reflekterende med en personlig stemme, der forholder sig til både emnet og til din egen tanke- og skriveproces.

Censorerne feedback

Det tilstræbes, at opgaveformuleringerne virker genkendelige for eleverne, og således går mange faste vendinger igen fra år til år. I årets sæt var der imidlertid særligt to ting, der var anderledes: I opgave 3 blev eksaminanderne bedt om at sammenligne to tekster, hvoraf den ene var genereret til lejligheden af en chatbot, og i opgave 4 blev eksaminanderne eksplicit mindet om at inddrage danskfaglig viden. Langt størsteparten af censorerne tog godt imod disse afvigelser fra normen, men det påpeges også, at opgave 3 kan være valgt af færre eksaminander end vanligt på grund af usikkerhed ved opgaven, og desuden at mange eksaminander, der har valgt opgave 4, synes at have overset påmindelsen om at inddrage danskfaglig viden.

Det er en hyppig iagttagelse hos censorerne, at eksaminanderne fordeler sig ret ujævnt på de fem stillede opgaver. Et stort overtal har valgt opgave 2 eller 4, mens opgave 1, 3 og 5 har appelleret til færre, end man kunne forvente. Censorerne påpeger desuden næsten samstemmende, at af de mange, der har valgt opgave 4, løste kun få opgaven til en karakter i den høje ende af skalaen. Hovedårsagerne hertil er de samme, som er blevet påpeget tidligere år: svag positionering, overvægt af redegørelse, manglende inddragelse af konkrete eksempler og manglende inddragelse af danskfaglig viden. Det kan også have spillet en rolle, at opgavens emne lå ”for tæt på elevernes egen erfaringsverden”, som en censor formulerer det, hvilket kunne gøre det vanskeligere at forholde sig til emnet med fornøden danskfaglig distance. Endelig kan det have spillet ind, at tekstmaterialet muligvis ikke i

tilstrækkeligt omfang ansporede til at forholde sig til flere aspekter af, hvordan ”sociale medier påvirker den måde, man opfatter virkeligheden”.

Herunder gengives fagkonsulent Nicolai Rekve Eriksens svar på de spørgsmål, censorer har stillet i forbindelse med bedømmelsen af opgave 4/Den debatterende artikel. Der er tale om et uddrag af dokumentet [Opmærksomhedspunkter til skriftlig censur, sommer 2024 STX](#), hvori det præciseres, hvad man bør forvente (og ikke kan forvente), at eksaminanderne kommer ind på og demonstrerer på baggrund af de stillede opgaver i årets eksamenssæt.

Trækker det ned, hvis eleven ikke forholder sig til opgavens vinkel, ”Sociale medier og opfattelsen af virkeligheden”?

Ja. De må godt forholde sig til andre aspekter ved de sociale medier, men det er afgørende, at de konsekvent knyttes til opgavens emne. En del tager fat i unges mistrivsel, og det kan i sig selv være ok, men kræver at blive belyst ud fra spørgsmålet om de sociale mediers påvirkning af de unges virkelighedsopfattelse. Vi bør som censorer have et åbent sind for elevernes opfattelse og forståelse af virkelighedsbegrebet.

Skal det påvirke bedømmelsen negativt, hvis der ikke inddrages eksempler?

Ja, for det ekspliciteres i opgaveformuleringen, at eleven skal underbygge sine synspunkter med konkrete eksempler. En del elever undlader det, og det svækker argumentationen og giver i langt de fleste tilfælde et tyndt, upersonligt resultat.

Eksempler kan være konkrete influencere, brugen af kommentarspor, billed- og stemmeredigering (fx AI-genereret), konkrete sager som debatten om Cillemouse og Katherine Diez etc., men de kan også løfte blikket og forholde sig til fx Donald Trumps (virkelighedsforvrængende og -fornægtende) brug af de sociale medier og de politiske effekter heraf, den russiske hybridkrig og troldevirksomhed, brugen af de sociale medier i forbindelse med situationen i Gaza, DF's brug af deepfake i deres politiske kampagner o.l. Centralt er det, at eksemplerne på forskellig vis skal understøtte undersøgelsen af forholdet mellem sociale medier og virkelighedsopfattelsen

Hvordan opfylder eleverne kravet om at inddrage relevant danskfaglig viden?

Der er ikke krav til bestemt viden, men til viden, der anvendes i undersøgelsen og i elevens argumentation.

Danskfaglig viden kan være face-teori (herunder backstage/middle region/frontstage), sprogfunktioner, relevante litterære perspektiver, høflighedsmaximer, kommunikationsanalyse, diskursteorier, analytiske

udlægninger af eksempler, det senmoderne samfund, pålidelighed i medier, andre medietypers skævvridning af virkeligheden, censur, ekkokammer, fakta/fiktions-kontrakt, autenticitetskontrakt, fiktionalisering, fake news, hate speech, konspirationer, o.l. Afgørende er det imidlertid, at denne viden tænkes ind i undersøgelsen af "Sociale medier og opfattelsen af virkeligheden".

Det må betragtes som et plus, hvis eleven kan løfte debatten ud til andre aspekter end "perfekthedskultur" (fx ekkokammerproblemer, propaganda, polarisering, disneyficering, autoritetskrise, merkantilisering o.a.).

Kan man få en topkarakter, hvis man forholder sig til emnet uden at bruge ordet "virkelighedsopfattelse"?

Det kan ikke entydigt besvares, om – og i givet fald hvor meget – det skal trække ned, hvis eleven ikke bruger selve begrebet, da der jo er tale om en helhedsvurdering med flere komponenter, som indgår i den samlede vurdering.

Hvis eleven forholder sig reflekteret og fagligt funderet til emnet og fx udfolder en overbevisende diskussion og velargumenteret debat, der vidner om både tekst-, genre- og emneforståelse, bør det ikke i sig selv trække ned, at ordet ikke indgår.

Umiddelbart er det dog svært at forestille sig, at man kan lave en fyldestgørende præsentation af teksternes hovedsynspunkter og diskutere og debattere disse uden på en eller anden måde at italesætte forholdet mellem de sociale medier og virkeligheden.

Skal det trække ned, hvis holdet tydeligvis har lært, at de skal underkaste de to tekster en argumentationsanalyse?

Så længe eleven i øvrigt besvarer opgaven med en fornuftig præsentation af hovedsynspunkterne samt diskussion og debat af tekster og emne, må vi forsøge at se gennem fingre med det. En fuldt udfoldet argumentationsanalyse vil dog typisk fjerne elevens fokus fra diskussionen og debatten, hvilket vil gøre det vanskeligt at opnå en topkarakter. [...]

Er det tilstrækkeligt, hvis den debatterende artikel bare består af redegørelse og sammenligning af tekstmaterialet, et mekanisk 'På den ene side... På den anden side' og et kort afsluttende 'Personligt er jeg mest enig med...'?

Nej. Vi må forvente, at eleven 1) kan bringe de forskellige synspunkter i materialet i spil i en egentlig diskussion af emnet, og 2) kan udfolde og nuancere sit eget synspunkt (også hvis det er identisk med et synspunkt fra tekstmaterialet) gennem en solid og gennemtænkt argumentation. Manglende / mangelfuld diskussion og debat + argumentation vil trække

ned på parametrene 'At besvare den stillede opgave' og 'Relevant danskfaglig viden metode'. Hvor meget, det skal trække ned, afhænger af graden af mangler, og bedømmelsen skal som altid foretages ud fra en helhedsvurdering.

Selvsagt forventes det ikke, at alle elever, der vælger opgave 4, skal kunne opnå en topkarakter, men flere ville kunne det, hvis forståelsen af skrivegenrens skriveformål, genrekrav og bedømmelseskriterier var bedre funderet. Herunder oplistes en række gode råd henvendt til ham, hen eller hende, der har valgt at kaste sig ud i at skrive debatterende:

Overbevis nogen!

Det altoverskyggende skriveformål, når man skriver debatterende artikel, er at forøge at overbevise nogen om sit standpunkt i en sag. Med andre ord skal det være meget tydeligt, hvad man som afsender mener, og ens argumentation skal fremstå som ”stærk og velgennemtænkt”, som det altid står anført i opgaven. Derfor er det nødvendigt at planlægge sin tekst. Gennemgå i forberedelsen disse punkter, når du har sat dig ind i de til opgaven hørende materialer:

1. **Find dit standpunkt.** Formulér for dig selv (på skrift), hvad du faktisk mener om det pågældende spørgsmål. Dette skal være din artikels røde tråd. Din artikels tænkte modtagere må ikke være i tvivl om, hvor du står. Din egen stemme (ikke stemmerne i opgavematerialerne) skal være den dominerende i artiklen. Hvis du ikke rigtig har en holdning til spørgsmålet, bør du vælge en af de andre opgaver.
2. **Forstærk dit standpunkt.** Oplis for dig selv (på skrift) de belæg, du regner med at bruge i din argumentation. Nogle af belæggene fra opgavematerialerne kan måske genbruges, og det kan være, du selv kan bidrage med andre. Hvis du har arbejdet med forskellige argumenttyper, kan du ad denne vej sikkert opdage vinkler til argumentationen, der ikke er repræsenteret i opgavematerialerne.

Læs opgaven grundigt igennem igen. Der er som hovedregel krav om, at du inddrager konkrete eksempler og danskfaglig viden. Begge dele vil styrke din argumentation (og din ethos). Eksemplerne kan være a) fra opgavematerialerne, b) stof fra undervisningen, c) noget, du selv har læst eller hørt, og d) egne erfaringer og oplevelser. Den danskfaglige viden er noget fra danskundervisningen, der enten direkte eller indirekte har relevans for det pågældende emne. Tænk over, hvordan du kan få vist dine modtagere, at du har faglig viden om litteratur, medier eller sprog. Al danskundervisning har i sidste ende at gøre med, hvordan vi på forskellige måder kommunikerer med hinanden i forskellige sammenhænge.
3. **Skærp dit standpunkt.** Det er svært at overbevise nogen om et synspunkt, der er formuleret for forsigtigt og tandløst. Omvendt må man som afsender ikke forfalde til at blive skinger.
 - a. Gør dig det tankeeksperiment, at du skriver til en modtagergruppe, hvoriblandt der med sikkerhed er nogle, der *ikke* deler dit synspunkt. Overvej, hvorfor de er uenige. Overvej, hvad der måske vil kunne få dem til at ændre holdning.

- b. Gør dig det tankeeksperiment, at der blandt dine tænkte modtagere også er nogle, der i grove træk deler dit synspunkt. Overvej, hvordan du kan komme til at fremstå som én, der argumenterer bedre og mere gennemtænkt for synspunktet end dem.
 - c. Brug din indledning til at engagere dine modtagere i spørgsmålet. Det er ikke et krav, at du positionerer dig allerede i indledningen, men omvendt kan den tone, du slår an indledningsvist, vise dit engagement som afsender og dermed indgå i bestræbelsen på at overbevise. Hvis du har arbejdet med HEY!/YOU/SEE/SO-modellen eller AIDA-modellen, kan du evt. trække på disse modellers første trin. Under alle omstændigheder bør din indledning være skruet sammen med henblik på en effekt. Husk på, at indledningerne i hhv. en debatterende, analyserende og reflekterende artikel ikke bør være ens. En debatterende artikels indledning sigter ikke efter at koble et emne og en tekst eller at invitere modtagerne til undren.

Hvis du er bange for, at din egen debatterende stemme kan blive for sekundær i forhold til stemmerne i opgavematerialerne, kan du undlade at introducere dem allerede i indledningen.
 - d. Brug optonere (men med måde). Adverbier som 'jo', 'utvivlsomt', 'tydeligvis', 'især', 'netop' og lignende bidrager til at tydeliggøre din personlige stemme. Det forstærker din overbevisningskraft, hvis du over for modtagerne fremstår som engageret i emnet. Og hvis du formulerer dig på en optonet måde, vil du typisk føle sig tvunget til at argumentere grundigere.
 - e. Brug ordvalgsargumenter. På samme måde som med optonerne kan det bidrage til at forstærke overbevisningskraften i argumentationen, hvis du her og der undervejs i din artikel vælger ord, der ikke er alt for neutrale. Ligesom med optonerne skal man ikke overgøre det.
4. **Afbalancér dit standpunkt.** Det optimale er, hvis du i din artikel fremstår som én, der er ivrig efter at overbevise andre om dit synspunkt, men samtidig formår at fremstå saglig og lydhør over for, at andre kan mene noget andet.
- a. Inddrag opgavematerialerne i en diskuterende tone. Gengiv synspunkterne deri uden forvrængning eller udeladelser af centrale dele af den argumentation, der kommer udtryk. Redegørelsen for andres synspunkter behøver ikke isoleres i et samlet afsnit for sig selv, men kan flettes ind flere steder i din artikel. Du kan vise danskfaglighed ved at påpege styrker og svagheder i andres argumentation, men undgå at lave lange, udførlige argumentationsanalyser.

Husk altid at præsentere opgavematerialerne grundigt (afsender, titel, kilde, årstal/dato), og husk at gøre det tydeligt for dine modtagere, hvornår du refererer, hvad andre siger, og hvornår det er din egen stemme, der lyder.
 - b. Brug gendrivelse og rygdækning. Uanset om de holdninger og belæg, der kommer til udtryk i opgavematerialerne, flugter med dine egne, styrker det din ethos som afsender at inddrage dem. Rygdækning kan også hentes fra stemmer uden for opgavematerialerne, eksempelvis fra danskfaglig teori eller anden viden fra undervisningen.
 - c. Brug nedtonere (men med måde). I bestræbelsen på at fremstå som en person med en klar holdning, kan man komme til at fremstå for bastant og

kategorisk. Det undgås ved at nedtone sin sprogtone ved hjælp af ord som 'muligvis', 'formentlig', 'til en vis grad' og 'forholdsvis'.

- d. Sørg for at inddrage konkrete eksempler (jf. ovenfor). Udover at det som regel er et eksplicit krav, forstærker det din argumentation og modtagernes forestilling om dig som person.
5. **Markér dit standpunkt til slut.** I slutningen af din artikel burde dine modtagere ikke være i tvivl om, hvor du står. Du har forhåbentlig positioneret dig tydeligt og argumenteret engageret og lydhørt undervejs, men alligevel bør du forsøge at efterlade et virkningsfuldt sidste indtryk. Det kan gøres ved at gentage de bedste argumenter i ny sproglig forklædning, eller du kan supplere med en opfordring til handling. Hvad kan/skal der konkret gøres, hvis man spørger dig? Hvem skal gøre noget? Og hvor hurtigt skal det ske? Hvorfor er det vigtigt, at det bliver gjort?
Undgå at bruge afslutningen til at remse op, hvad du har gjort i din artikel (å lå "Efter at have redegjort for indholdet i de to tekster, opstillede jeg tre grunde til, hvorfor jeg mener, at..."). Din tekst skal ikke fremstå som besvarelsen af en stillet opgave (selvom den er det), men som en artikel, der i princippet kunne udgives og blive læst af mange.